

כפה הר כגיגית ומה עם הבחירה החופשית?

1. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ב עמוד ב
ויתיצבו בתחתית ההר, ואמר רב דימי בר חמא: מלמד שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל, ואמר להם: אם אתם מקבלין את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם!

2. רש"י שמות פרק יט, יז
בתחתית ההר - לפי פשוטו ברגלי ההר. ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית.

3. שמות פרק יט
(י) ויאמר יקנז אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדְשֵׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שְׂמֹלֹתֵם... (יב) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לְאָמֵר הַשְּׁמָרוּ לְכֶם עֲלוֹת בְּהָר וְיִגְעוּ בְּקִצְצָהוּ כָּל הַנִּגְעוּ בְּהָר מוֹת יוֹמָת: (יג) לֹא תִגַּע בּוֹ יָד כִּי סָקוֹל יִסְקַל אוֹ יָרֵה יִיָּרֵה אִם בְּהִמָּה אִם אִישׁ לֹא יִחִיהַ בְּמִשְׁךָ הִיבֵל הִמָּה יִעֲלוּ בְּהָר: (יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר אֶל הָעָם וַיְקַדְּשׁ אֶת הָעָם וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹלֹתֵם: (טו)... (טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבְּקָר וַיְהִי קִלְת וּבְרָקִים וְעָנָן כְּבֵד עַל הָהָר וְקַל שֶׁפָּר חֲזַק מְאֹד וַיִּחַרְד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה: (יז) וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְיַת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתֵּית הָהָר...: (כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יִקְנֹז לֹא יוּכַל הָעָם לְעֵלֹת אֶל הָר סִינַי כִּי אֲתָה הַעֲדַתָּה בְּנוֹ לְאָמֵר הִגְבַּל אֶת הָהָר וְקִדְשֵׁתוֹ:

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד א
+שמות יט+ ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב +אסתר ט+ קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר.

5. רש"י שבת דף פח ע"א
מודעא רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה, שקבלוה באונס:

6. תוספות שם
כפה עליהן הר כגיגית - ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן.

כפיית ההר = התורה חלק אינטרנטי מצ"ח

7. מהר"ל, ספר גור אריה על שמות - פרק יט פסוק יז
אבל העיקר הפירוש אשר נראה פשוט, כי כפה עליהם ההר כגיגית לומר 'אם לא תקבלו התורה, שם תהא קבורתכם' (שבת פח). לומר כי התורה היא הכרחית לקבלה, ואם לא יקבלו התורה - שמה תהא קבורתם. וידוע, כי דברים המוכרחים להיות הם חשובים במעלה יותר, שאי אפשר מבלעדם, ואין קיום לנמצא בזולתם. לכך כפה עליהם ההר כגיגית להודיע מעלת התורה, שאי אפשר מבלעדה כלל. ואם לא היה עושה זה, היו אומרים כי התורה אין הכרחית לעולם, רק ברצון קבלו עליהם, ואם לא קבלו - לא היו צריכין... וכאשר ראו שיעקר נתינתה על ידי כפיית ההר, היו מוכרחים לומר כי נתינתה מוכרחת, שאין להם קיום זולתה...

8. הרב קוק, עין אי"ה לשבת דף פח
החופש הרצוני הוא תוכן מיוחד לשכלל על ידו את הכשרון המוסרי אשר לאדם, ומפני כך יש לו שליטה מיוחדת בגבולו וחוגו. אבל עצמיות הרצון בעצמו הוא התוכן המהותי של האדם, ועליו ביסודו לא שייך לומר שום תואר של חופש. אין אנו בני חורין לרצות או לא לרצות. הרצון הוא עצם החיים, והחיים הנם מצויים בנו שלא בבחירתנו. אנו שולטים רק על הטיית הרצון לאחד מן הצדדים, לימין או לשמאל, כאן יש יד הבחירה. ואם התורה היתה רק מתפשטת על התוכן המוסרי של האדם, היה הדבר ראוי שתנתן בבחירה חפשית גמורה, אבל באמת התורה היא הבעתה של העצמיות המהותית של האדם, כפי מה שהיא. העברת התורה היא התנכרותו של האדם, שמתנכר מעצמו, ומשנה את טבעו להרע... ויתיצבו בתחתית ההר. בכח האצור בההר אשר ירד עליו ד' באש, ספון כח מכריח, אם אתם מקבלים את התורה מוטב, הרי אתם מגלים את מציאותכם העצמית כמי שהיא באמתת הויתכם, ואם לאו שם תהא קבורתכם, וכל המציאות כולה מתקוממת לנגדכם כאשר אתם מתקוממים מול עצמיותכם.

9. ר' מאיר שמחה מדווינסק, משך חכמה, שמות יט יז
פירוש: שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה, עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי, ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה' והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבדל, וראו כי כל הנבראים תלוי רק בקבלת התורה.

10. ר' צדוק הכהן מלובלין, דובר צדק - מסכת עבודה זרה אות ג
ולכך כפה הר כגיגית דהיינו למעלה מרצונם ודעתם בהכרה הם עושים כרצון ה' יתברך. והוא עומק מעלת ישראל שגם שירצו ברצונם ודעתם היפך רצון ה' יתברך שגם מכל מקום אי אפשר שיטו מרצון ה' יתברך כמלא נימא. לפי שעומק לבם הנעלם דבוק. ומכל מקום מאחר שלפי דעתם נראה להם שעושין נגד רצון ה' יתברך מגיע להם העונשים בעולם הזה

לפי דעתם גם כן. כי אחר כך כשיפתח ה' יתברך יראו שלא היו עונשים כלל. וכמו שמובא בזוהר חדש פרשת תבוא דכל קללות שבמשנה תורה תוכס צפון ברכות באמת... ולכן הקדימו ישראל נעשה לנשמע והמין קראם עמא פזיזא שהוא נגד השכל אנושי. והשיבו און דסגינן בתמימותא למסור עצמינו לה' יתברך למעלה משכלינו כמו אברהם אבינו בעקידה כנ"ל שמוסר עומק ראשית שלו לה' יתברך.

11. ר' יוסל זיסל הורביץ, מדרגת האדם, עמ' כח

בעת מ"ת היו מכירים את התורה מצד המעלה, מצד מדרגתם הכירו שהרודף אחר רצונותיו הוא מושך עליו את כל ההר... אין הכרתם מן הניסיון כי מעולם לא היתה להם הזדמנות לדעת זאת... אלא הכירו זאת מפני מעלתם הגבוהה... לא כן בימי אחשורוש כי אז הכירו את התורה מן החסרון, היינו שנמשכו לחיי הטבע והכירו כי לחיות חיי פשרה לא יתכן... ומפני זה הכירו אז ממצב החסרון כי רק התורה היא ההצלחה האמיתית ולכן קיימו מה שקבלו כבר...

הכפיה מ'ואצת לאצבי ריחוק ו"אי חבור"

12. ר' יעקב יוסף מפולנאה, בן פורת יוסף לפ' וישב דס"ו ע"ד:

ויתייצבו בתחתית ההר. ודרשו רבותינו ז"ל בגמרא (שבת דפ"ח ע"א) שכפה עליהם ההר כגיגית וכו', שמעתי מפי מורי זלה"ה ע"ה, לכך כפה הקדוש ברוך הוא על ישראל הר כגיגית ללמד שגם שאינו חושק לתורה ועבודת ה' מכל מקום אינו בן חורין ליבטל, רק יעשה בעל כרחו, וידמה כמי שכופין אותו לעשות בעל כרחו, והוא דרך טוב לאיש ישראלי לימי הקטנות, שלא יבטל התמיד מעסק לימודו ועבודת השם יתברך גם שאינו חושק, דמכל מקום עושה מעשה:

13. ר' לוי יצחק מברדיצ'ב, ספר קדושת לוי - קדושה ראשונה פורים

וזה אשר אמרו חכמינו ז"ל שכפה עליהם ההר כגיגית אם תקבלו התורה מוטב, הגם שהקדימו נעשה לנשמע, אמנם בעת ההוא היו ישראל זכים וברורים וצלולים והשרה עליהם השכינה והיה להם התפשטות הגשמיות. אבל כשמחשבותם לא יהיה זכים וצלולים אז לא יקבלו עליהם עול מלכות שמים. כי נודע, כי אי אפשר להיות מחשבת האדם תמיד זכה ונקיה כאשר כתב האר"י ז"ל, שאי אפשר לעמוד בתפילה יותר מג' שעות.... והשם יתברך כפה עליהם ההר כגיגית שיקבלו התורה ויעשו מצות האל אפילו כשיחזרו ישראל למחשבה עבה וגסה ולא ישיגו את מתיקות התורה ורמ"ח אברים חיות שלהם ברמ"ח מצות עשה. ואז לא יתאוה לקיים התורה כפה עליהם ההר כגיגית, שאף על פי כן יקבלו את עול מלכותו עליהם ותורתו ומצותיו אפילו כשיהיה מחשבה גסה... ועוד נראה והוא קרוב למה שביארנו, כי הנה יש עתים שונות, עת רצון, אשר השם יתברך מנהיג עולמו בחסדו הגדול ומשנה הטבעיות ומשפיע טובו בהתגלות שלא כדרך הטבע... ויש הסתרת פנים חס ושלוש אשר העולם מתנהג בטבע. והנה בעת התגלות כבוד מלכותו על עמו בית ישראל... אזי בודאי לב כל בני אדם יתלהב לעבוד את ה' אלהינו הבורא ברוך הוא... אמנם כאשר מלכותו מכוסה והעולם מתנהג על פי הטבע אזי אין הלבבות מתלהבין לעבודתו... ועל זה כאשר יתנהגו העולם על פי הטבע כפה עליהם ההר כגיגית ואמר אם תקבלו התורה מוטב. ולדורות שידע האל ברוך הוא שיתנהג העולם על פי הטבע אז כפה עליהם ההר כגיגית.

נצשה נ'אע - תורה שכתה, כפיה - תורה שפצ"פ

14. מדרש תנחומא נח פרק ג

יתברך שמו של ממ"ה הקב"ה שבחר בישראל משבעים אומות... ונתן לנו את התורה בכתב ברמז צפונות וסתומות ופרשום בתורה שבע"פ... ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר (שמות י"ט) ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו...

15. ספר מחשבות חרוץ - אות יז

דתחילה היה עיקר הכפיה דהר כגיגית על תורה שבעל פה שצריך יגיעה רבה להוציא דברי תורה מחכמת הלב ולעמוד על אמיתות דברי תורה, וכמו שאמרו בתנחומא פרשת נח ואז קיבלו זה ברצון ליגע ולעמוד בתורה שבעל פה, ועל ידי זה זכו לנבואת החכמים להשיג הכל ברוח הקודש שבלבם:

הכפיה = האפאת הקוד

16. ר' שלמה מרדומסק, תפארת שלמה, שבועות

והגבלת את העם סביב כי הנה בהיות בשעת מ"ת שפע רב האורות העליונים למטה לכך הוצרך שמירה גדולה גם מבני"ל לבל יעלו ויגשו אל ד'. וזהו עיי"כ ממילא לא יהיה שום אחיזה בוודאי לחיצונים להנות מאורו וזש"נ (שם) השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו כאשר גם אתם תשמרו כנ"ל אזי ממילא לא תיגע בו יד שוב מהחיצונים לינק מהקדושה כי סקול יסקל כו'. וזהו הענין (שבת פח, א) שכפה עליהם הר כגיגית. וזהו (שמות יט, כד) אל יהרסו לעלות פן יפרץ בס לשון פריצת החומה וגדר לשפע הקדושה עיי"כ יפרץ. וזהו ונפל ממנו רב כמ"ש במעקה כי יפול הנופל ממנו וכמבוי ליי"ח בסודו הגדול. והבן: